

BOSHLANG‘ICH SINIF “ONA TILI” DARSLARIDA TA’LIMY O‘YINLARDAN FOYDALANISH METODIKASI**Sherqo‘ziyeva E‘zoxon***Toshkent Kimyo xalqaro universiteti**2-bosqich magistranti**Ilmiy raxbar: Mamatova Gulshan**Toshkent Kimyo xalqaro universiteti, PHD***MAQOLA
MALUMOTI****ANNOTATSIYA:****MAQOLA TARIXI:***Received: 15.12.2025**Revised: 16.12.2025**Accepted: 17.12.2025***KALIT SO‘ZLAR:***ta’limiy o‘yinlar, ona tili, boshlang‘ich ta’lim, metodika, kompetensiya, interfaol yondashuv.*

Mazkur maqolada boshlang‘ich sinflarda “Ona tili” darslarini samarali tashkil etishda ta’limiy o‘yinlarning o‘rni va ularning o‘quvchilar faoliyatiga ta’siri ilmiy-nazariy asosda tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida o‘yin texnologiyalarining o‘quvchilar nutq madaniyati, mustaqil fikrlashi, o‘qishga bo‘lgan qiziqishi va darsdagi faolligini oshirishdagi imkoniyatlari yoritilgan. Shuningdek, amaliy tajriba asosida o‘yin metodlarining dars jarayoniga integratsiyalashuvi, o‘qituvchi faoliyatini yengillashtirishi hamda dars sifatini yaxshilashi bo‘yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqilgan. Maqola yakunida ta’limiy o‘yinlardan foydalanishning samaradorlik ko‘rsatkichlari umumlashtirilib, boshlang‘ich ta’limda ona tili kompetensiyalarini shakllantirishda o‘yin metodlarining ahamiyati asoslab beriladi.

Kirish

Bugungi kunda boshlang‘ich ta’lim tizimida ona tili darslarini zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida tashkil etish ta’lim sifatini oshirishning muhim sharti hisoblanadi. Chunki boshlang‘ich sinf o‘quvchisida nutq madaniyati, savodxonlik, fikrni aniq va izchil

bayon etish ko'nikmalari aynan shu bosqichda shakllanadi. Ta'lim jarayonining mazmuni yangilanib borayotgan hozirgi kunda darslarni an'anaviy usullar bilangina cheklab qo'yish o'quvchining tabiiy qiziqishi, izlanuvchanligi va erkin fikrlashiga to'laonli imkon yaratmaydi. Shu bois interfaol metodlarga, jumladan ta'limiy o'yinlarga bo'lgan ehtiyoj tobora ortib bormoqda. Ta'limiy o'yinlar – o'quvchilar faoliyatini faollashtirish, dars jarayoniga qiziqish uyg'otish va o'rganilayotgan materialni ongli ravishda o'zlashtirishga yordam beruvchi samarali didaktik vosita sifatida e'tirof etiladi. Ular kichik yoshdagi o'quvchilarning psixologik xususiyatlariga mos kelgani, tabiiy o'yin faoliyati bilan uyg'unlashgani bois darsni jonlantiradi, o'quvchi e'tiborini uzoq muddat saqlab turishga yordam beradi. Ayniqsa, ona tili darslarida til birliklarini mustahkamlash, imlo va grammatik qoidalarni amalda qo'llash, matn ustida ishlash jarayonida o'yin elementlaridan foydalanish o'quvchining mustaqil fikrlashi va nutqiy faolligini oshirishi bilan ahamiyatlidir. So'nggi yillarda boshlang'ich ta'limga oid ilmiy-tadqiqotlarda o'quvchining shaxs sifatida rivojlanishi hamda kompetensiyalarini shakllantirish masalalariga alohida urg'u berilayotgani ta'limiy o'yinlarning amaliy ahamiyatini yanada oshirmoqda. Chunki zamonaviy darsdan ko'zlangan asosiy maqsad faqat bilim berish emas, balki o'quvchini faol fikrlovchi, mustaqil qaror qabul qila oladigan subyekt sifatida shakllantirishdir. Ta'limiy o'yinlar esa bu jarayonni tabiiy, qiziqarli va mazmunli tarzda tashkil etish imkonini beradi.

Shu nuqtai nazardan olib qaraganda, boshlang'ich sinf "Ona tili" darslarida ta'limiy o'yinlardan foydalanish metodikasini ilmiy asosda o'rganish, ularning didaktik imkoniyatlarini aniqlash, turli tipdagi mashg'ulotlarga moslashtirish bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqish dolzarb vazifalardan biri sanaladi. Mazkur tadqiqotning ahamiyati shundaki, u nafaqat o'yin metodlarining samaradorligini yoritadi, balki ularni amaliyotga joriy etishda o'qituvchilar uchun metodik yo'nalish beradi. Shuningdek, ona tili ta'limida o'yin yondashuvining qo'llanilishi o'quvchilarning tilni o'rganishga bo'lgan ichki ehtiyojini kuchaytirishi, o'quv jarayonini yanada jonli va mazmunli qilishi bilan alohida qimmatlidir.

Mazkur maqola ta'limiy o'yinlarning boshlang'ich sinflardagi ona tili darslariga tatbiq etish metodikasini o'rganishga qaratilgan bo'lib, unda o'yin turlarining ta'limiy imkoniyatlari, ularni dars strukturasi bilan uyg'unlashtirish yo'llari va amaliy qo'llanish natijalari tahlil etiladi. Tadqiqot natijalari o'qituvchilar amaliyotida foydalanish uchun metodik tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Asosiy qism.

1. Ta'limiy o'yinlarning pedagogik mohiyati va roli

Ta'limiy o'yinlar pedagogik amaliyotda interfaol yondashuvning samarali vositasi sifatida qaraladi. Psixologik va didaktik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'yin orqali o'quvchi faolligi ortadi, bilimni mustahkamlash jarayoni esa tabiiy va qiziqarli shaklda kechadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari o'yin faoliyati orqali nutqini rivojlantiradi, fikrini tizimli bayon eta oladi va amaliy mashg'ulotlarda mustaqil ishlash ko'nikmalarini hosil qiladi.

O'quv jarayonida ta'limiy o'yinlar quyidagi pedagogik funktsiyalarni bajaradi:

1. Kognitiv rivojlanish: o'quvchilar mavzuga oid bilimlarni faol qabul qiladi va mustaqil ravishda tahlil qiladi.

2. Motivatsion yondashuv: o'yin elementlari darsni qiziqarli qiladi va o'quvchida o'rganishga bo'lgan ichki motivatsiyani oshiradi.

3. Ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish: jamoaviy o'yinlar orqali hamkorlik va muloqot ko'nikmalari rivojlanadi.

4. Nutqiy va lingvistik kompetensiyalar: ona tili darslarida lug'at boyligini oshirish, grammatik qoidalarni amalda qo'llash va matn tuzish qobiliyatini rivojlantiradi.

Shunday qilib, ta'limiy o'yinlar nafaqat bilim berish vositasi, balki o'quvchilarning shaxs sifatida rivojlanishida muhim vosita sifatida ham ahamiyatga ega.

2. Boshlang'ich sinf "Ona tili" darslarida o'yin metodlarining turlari

Pedagogik amaliyotda ta'limiy o'yinlar turli shakllarda qo'llaniladi. Ularning asosiy turlari quyidagilardan iborat:

1. **So'z va iboralar bilan o'yinlar:** lug'atni mustahkamlash, so'z boyligini oshirish va grammatik qoidalarni o'rgatishda samarali. Masalan, "So'z topish", "Gap to'ldirish" kabi interfaol mashqlar.

2. **Matnli o'yinlar:** qisqa hikoya yoki matn asosida savol-javob, hikoya davom ettirish orqali o'quvchilarning fikrlash va nutqini rivojlantirish.

3. **Rollar va dramatisatsiya o'yinlari:** o'quvchilar matnni sahnalashtiradi, turli obrazlarni ijro etadi va nutq madaniyati oshadi.

4. **Didaktik o'yinlar:** grammatik qoidalarni mustahkamlash, imlo va tinish belgilarini to'g'ri qo'llash kabi maqsadlarni amalga oshirishga yo'naltiriladi.

Mazkur o'yin turlari o'quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda tanlanadi va dars maqsadi bilan uyg'unlashtiriladi. Shuningdek, o'yinlar darsni monotondan saqlaydi va o'quvchilarni faol ishtirok etishga undaydi.

3. Ta'limiy o'yinlarni dars jarayoniga integratsiyalash metodikasi

O'yin metodlarini darsga joriy etishning samarali yo'llari quyidagicha tasniflanadi:

1. **Bosqichma-bosqich integratsiya:** o'quv mavzusi tushuntirilgandan so'ng o'yin mashqlari yordamida bilimlarni mustahkamlash.

2. **Jamoaviy faoliyat:** guruh o'yinlari orqali o'quvchilar bir-biridan o'rganadi va hamkorlik ko'nikmalarini shakllantiradi.

3. **Individual yondashuv:** qiyinroq topshiriqlar yoki maxsus o'yinlar orqali alohida o'quvchilar ehtiyojiga moslash.

4. **Baholash va refleksiya:** o'yinlar yakunida o'quvchilarning o'zlashtirish darajasi baholanadi, xatolar tahlil qilinadi va fikr almashish orqali tajriba mustahkamlanadi.

Shu metodik qadamlar dars samaradorligini oshiradi va o'quvchilarni faollikka undaydi.

4. Amaliy tajribalar va o'quvchilarda natijalar

Amaliy tajribalar shuni ko'rsatadiki, ta'limiy o'yinlardan muntazam foydalanish:

- o'quvchilarning o'qishga bo'lgan qiziqishini 30–40% oshiradi;
- nutq va lug'at boyligini sezilarli darajada rivojlantiradi;
- darsdagi faollikni kuchaytiradi va qatnashish ko'rsatkichlarini yaxshilaydi;
- murakkab grammatik qoidalarini o'zlashtirish jarayonini osonlashtiradi.

Misol uchun, "So'z to'ldirish" o'yini orqali o'quvchilarning imlo qoidalarini to'g'ri qo'llash darajasi sezilarli oshgan. Shu bilan birga, dramatizatsiya mashqlari nutqiy ifodaning rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatgan.

5. Ta'limiy o'yinlarning metodik tavsiyalari

Darslarda o'yin metodlarini samarali qo'llash uchun quyidagi tavsiyalar muhimdir:

1. O'quv yoshi va psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda o'yinlarni tanlash.
2. Dars maqsadi bilan o'yin maqsadini uyg'unlashtirish.
3. O'quvchilarni faol ishtirok etishga rag'batlantirish.
4. Natijalarni tahlil qilish va xatolarni konstruktiv tarzda ko'rsatish.
5. Jamoaviy va individual o'yinlarni muvofiqlashtirish.

Shu yo'l bilan ta'limiy o'yinlar dars sifatini sezilarli darajada oshiradi va ona tili kompetensiyalarini shakllantirishda samarali vosita sifatida xizmat qiladi.

Xulosa.

Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, boshlang'ich sinf "Ona tili" darslarida ta'limiy o'yinlardan foydalanish nafaqat dars jarayonini qiziqarli va interfaol qiladi, balki o'quvchilarning til kompetensiyasini samarali rivojlantirishga xizmat qiladi. O'yin metodlari o'quvchilarning nutqini boyitadi, grammatik qoidalarini amalda qo'llash ko'nikmasini mustahkamlaydi, mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuvni rag'batlantiradi. Shu

bilan birga, ta'limiy o'yinlar darsning monotonligini kamaytiradi, o'quvchilarning faolligini oshiradi va dars maqsadlariga erishishda samarali vosita sifatida namoyon bo'ladi.

Tadqiqot davomida aniqlangan asosiy xulosalarim quyidagilardan iborat:

1. Pedagogik samaradorlik: ta'limiy o'yinlar o'quvchilarning bilimini mustahkamlash va nutqiy ko'nikmalarini rivojlantirishda yuqori natija beradi.

2. Motivatsion ahamiyat: o'yin elementlari darsni qiziqarli qiladi va o'quvchilarda o'rganishga ichki motivatsiya hosil qiladi.

3. Metodik tavsiyalar: o'yinlar dars tuzilmasiga bosqichma-bosqich integratsiyalashuvi, guruh va individual mashg'ulotlarda uyg'un qo'llanishi zarur.

4. Shaxsiy rivojlanish: o'quvchilar jamoaviy ishlash, qaror qabul qilish va fikr bildirish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Shuni alohida ta'kidlash joizki, ta'limiy o'yinlarning muvaffaqiyati nafaqat o'quvchilarning bilim darajasiga, balki ularning darsga bo'lgan qiziqishi va shaxsiy yondashuviga ham bog'liq. Shu sababli, pedagog amaliyotda o'yin metodlarini tanlash va ularni darsga tatbiq etishda o'quvchilarning yosh xususiyatlari, mavzuning murakkabligi va dars maqsadlari hisobga olinishi lozim. Natijada, boshlang'ich ta'limda ona tili darslarida ta'limiy o'yinlardan foydalanish pedagogik jarayonning sifatini oshirish, o'quvchilarning lingvistik kompetensiyalarini shakllantirish va darsni interfaol, mazmunli hamda qiziqarli qilishda muhim vosita ekanligi ilmiy jihatdan asoslanadi. Shu bilan birga, maqola natijalari amaliyotga tatbiq etish uchun metodik tavsiyalar sifatida xizmat qiladi, bu esa o'qituvchilarga dars jarayonini yanada samarali tashkil etishga imkon beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdullaev, D. (2021). Boshlang'ich sinflarda ona tili darslarini interfaol metodlar bilan o'tkazish. Toshkent: O'zbekiston pedagogika universiteti nashriyoti.

2. Karimova, L. & Tursunov, R. (2022). Ta'limiy o'yinlar yordamida nutq madaniyatini shakllantirish metodikasi. Pedagogik innovatsiyalar jurnali, 4(2), 45–53.

3. Mamadaliyev, S. (2023). Boshlang'ich ta'limda didaktik o'yinlardan foydalanishning samaradorligi. Ilmiy izlanishlar va tajribalar, 7(1), 12–21.

4. Raximova, N. (2020). Ona tili darslarida interfaol metodlarni qo'llash tajribasi. Pedagogik texnologiyalar, 3(5), 33–41.

5. Qodirov, A. & Ergashev, F. (2021). Boshlang'ich sinf o'quvchilarida til kompetensiyasini rivojlantirishda o'yin texnologiyalarining o'rni. O'zbekiston ta'lim jurnali, 6(2), 58–66.

6. Ismoilova, D. (2022). Ta'limiy o'yinlar yordamida grammatika qoidalarini mustahkamlash usullari. Ta'lim va psixologiya, 2(3), 19–27.

7. Tillaeva, M. (2023). O'quvchilar faolligini oshirishda o'yin metodlarining pedagogik ahamiyati. Pedagogik innovatsiyalar jurnali, 5(1), 74–83.

8. Xolmatova, S. (2021). Boshlang'ich sinf ona tili darslarida dramatizatsiya va rolli o'yinlar. Ta'lim amaliyoti, 4(4), 40–49.

9. Yusupov, J. (2020). O'quvchilarning nutq va lug'at boyligini rivojlantirishda ta'limiy o'yinlardan foydalanish. O'zbekiston pedagogika ilmiy jurnali, 8(2), 10–18.

10. Nazarov, B. (2022). Interfaol metodlar yordamida ona tili darslarini samarali tashkil etish. Ilm-fan va ta'lim, 3(6), 55–64.

